

ZIORTZA (II): ABAT OSPETSUAK

Sortaldeko sarrera, lenago sarrera bakarra. eskuman iru kurutzeak

ABATA ZER DAN

Gure errietan parroikiko arduradun danari "abadea" esaten jako. Izen ori lekaideetxeetatik etorria da. Parrokiak curen amarrenak eskuratzen ebezanean, zati bat Gotzaiñari emon bear izaten eutsoen eta Lakeide-etxeak ez euken olako emon-bearrik. Orregaitik, urtenbide bat aurkitzeko, parrokiak lekaideetxe lez artuak izan ziran, lekaide-etxeen menpean jarten ziran eta parroikiko arduradun danari "abade" emon jakon izena, baiña benetako "abadea" edo gaur, bereizteko esaten dan lez, "abata" lekaide-etxearen buru edo arduradun darla da: bere menpean daukaz lekaideak, bera izaten da eleizkizunetan buru, bera da etxeak dauzan ondasun guztien arduradun edo jabe antzekoa, eta abar.

Abatak ospetsu biurtu ziran gotzaiñen, erregeen eta erri guztiaren aurrean. Aldi baten aundikeria ba-zan euren giroan: Zaldi ondo apaniduetan ibiltzen ziran eta batzutan zaldiz eltzen ziran malladian gora curen gela ederrera arte.

Monastegiak, eta euren izenean abatak, dirutza aundiak artzen ebezan parrokietatik eta urriñeko errietan eukezan menpekoengandik. Entzuna dogu, esaterako, Zeanuri'ko San Lorentzo'ra gorpuak ekarten zirala Orozko'tik eta olako zerbait egiten eban Gamiz'tar zar batek neuri esana da euren etxeko gorpuak Gamiz'tik Ziortza'ra eroaten zirala an illobiratzeko. Zeanuri'n, gaiñera, amazpigarren gizaldian auzo bakoitzean abat bat agertzen da eta oneik sarritan agertzen dira aitabitxi lez bateoetan. Zer ziran abat oneik? Itaundu neutsan ori bein baten Mañarikua'tar Andres jaunari 1.970n. urtean Gazteiz'ko Seminarioan Barandiaran eta Lekuona omenduak izan ziran egun areitan, baiña ez ez ekian erantzuna. Izango ete ziran auzoetan amarr-enak eskuratzeko egozan arduadunak?

Olako jakingarri asko aurkitu leiz Lekaide-etxeak gure Euskalerrian izan daben garrantzia agertzeko. Zori txarrez, jauntxuak alde batetik eta lekaideak bestetik ondo kentzen eutsen izerdia baserritar gizajo ta lanpetuai, baiña gauzak aldian aldiko!

BIZKAIA

ARAUDIA

Lekaidetxe bakoitxak bere araudia eukiten dau eta Ziortza'koak be ba-eukan berea.

I.384n. urtean onartu eban Kalagurri'ko Gotzain zan Mena eta Bargas'tar Gonzalo'k Kaltzada'ko Txomin Deunaren errian eta urte batzuk geroago 1.440n. urtean agertzen da beste agiri bat Kalagurri'ko Gotzain zan Belasko'tar Juan'ek izenpetuta eta araudi ori aldatzeko.

Araudi onetan Ziortza'n bizi ziran lekaideai Kanonigo izena emoten jake. Eta azkenez, 1.488n. urtean VIII Iñozentzio Aita Santuak onartu eban araudi ori.

Beste agiri bat be gogoratu bear dogo: Oñaztarrek artu eben lekua Lekaidetxe inguruan eta orregaitik etxeak erasoak izan ebazan Ganboa'tarren aldetik, lapurretak be bai sarritan. Izan be erdiaroak olako jazokizun asko izaten eban. Ori dala-ta Gaztela'ko Erregea zan I Juan'ek bere babespean artu eban lekaideetxea 1.381n. urtean eta bost urte geroago beste agindu baten bidez Bolibar'eko parrokikoak ziran amarrenak emon eutsozan lekaide-etxeari, ordeztu Gaiso-etxe bat zaindu egien eta errukizko zazpi egintzak bete. Parrokiaren eta lekaide etxearen artean gorabera aundiak izaten ziran amarren orreik eta euren elburua zirala-ta.

IRUSTA'TAR DIEGO ABATA

Aurreko zenbakian esan genduan lez, eleizgizona izan zan lenengo abata Markina'ko Pedro Martinez izan zan. Baiña esan genduan lez, onen aurretik beste abat batzuk izan ziran amarrenak artzen ebezanak. Onein artean izendatzen da Dom Blasko abata, esan dogun lez Kukulla'ko Donemiliane'ren lekaide-etxean dan narrukian 1082n. urtean.

Ziortza'n izan diran abaten artean ospetsuena Irusta abata izan zan: Batxiller titulua eukan eta 1.514n. urtean izendatu eban X Leon Aita Santuak. Bolibar'eko semea eta esku-zurien edo leiñargien artekoa zan eta VI Alejandro Aita Santuak eskubide aundiak emon eutsozan. Bero-nek lortu eban X Leon Aita Santuagandik Bula bat Ziortza'n gaiso-etxe ta ibiltarien aterpe izateko etxe bat egiteko baimena eta Jazokundeko Andra Maria'ren edo anaidia sortzeko. Orregaitik dago Abat-etxeraren balkoi-gaiñean Italia'ko Medieis etxearen ikurdia, Aita Santu ori sendi orretakoa zalako.

Txiroen-Etxe onek ez dau izan zorion Iarregirik: Amaitu baiño lenago Gaztela'ko komuneruak kalte aundiak egin eutsoezan 1.521n. urtean, eta bost urte geroago suak artu eban eta darla erre zan. Orregaitik asi ziran Aita Santuak emondako bullak "saltzen" berbaldiak egin ondoren. Aita Santuak emondako "mezedek" kontuan zirala, induljentiak eta olakoak.

MUNIBE'TAR LOPE ANTONIO ABATA

1.552n. urtean itzi eban abatetza Irusta batxillerrak eta Irusta'tar Bernardo egin zan abat eta XVI gizaldiaren azkenetan eztabaida aundiak izan ebazan Kalagurri'ko Gotzaiñagaz, Bolibar'eko parrokiaren gain aginpidea artu nai ebalako. XVI gizaldiaren asieran beste naste bat sortu eban Gotzaiñen eginkizunak egiten ebazalako. Azkenean Aita Santuaren Nuntzioak 1605n. urtean erabagi eban auzia Irusta abataren alde.

Irusta familiko beste abat batzuk be izan ziran baiña azkenean lortu eben sendi ori alboratzea eta Munibe'tar Lope Antonio egin eben abat. Au Peñatloiida'ko kondearen sendikoa zan eta sendi onetan ainbat abat izan ebezan. Orra or sendi leiñargien indarra.

XVII gizaldian Kalagurriko Eleizbarrutian, Bizkaia barro dala, eleizak txarto zainduta egozan eta 111 Feilipe erregeak. Gotzaiñak eskatuta, abade ez ziranai amarrenak artzeko eskubidea kendu eutsen, baita Ziortza'ri be Bolibar eta Gerena'ko amarrenak.

ESKALTZO'TAR MATIAS ABATA

Inkisiziñoaren Epaitegian kideko zan 1.714n. urtean Ziortza'ko ardura emon eutsoeanean. Markiña'koa zan semez. Baiña kanoniguak zaintza orren aurka jarri ziran eta 1.745n. urtean abat-orde ori Astorga'ko Gotzain egin eben.

1.759n. urtean araudi barria egin zan, lekaide etxea ondo ez joialako eta aspaldiko abatak Ziortza'n egon-bearrean beti kanpotik ibiltzen ziralako. Urriñean beste ardura batzuk artzen ebezan. Ez egoan ba Irusta'tarren aldiko ardurarik lekaide etxea zaintzeko.

XIX gizaldian kanoniguak baimena lortu eben alkarregaz ez bizi izateko eta mai baten ez jateko, eta Irusta'tar Martin abatak artu eban abat-ardura. Auxe asi zan abat-etxe barrian bizi izaten.

1841n. urtean "Kolegiata " izena galdu eban eta orduko abata bertako parroko egin eben. Azkernengo kanonikua 1.858n. urtean il zan eta eleizbarrutiko abadeak arto eben parroki sortu-barriaren ardura.

OLAZAR'tar Martin'ek

